

наслідком якої є кооперація та солідарність між людьми, спілкування на засадах взаємної довіри і співробітництва.

Вивчення теоретичних і практичних аспектів розвитку громадянського суспільства, спричинено очевидним підвищенням ролі пересічних громадян та їх добровільних об'єднань у всіх сферах життєдіяльності людського суспільства: економічній, політичній, соціальній, духовній. Також громадські організації і волонтерські беруть активну участь у галузі розрядки міжнародної напруженості, у наданні допомоги народам, що постраждали від катастроф, стихійних лих та інших соціальних негараздів [4, с. 205-212].

На даний час у провідних державах світу утверджується розуміння того, що найкращий результат на шляху до прогресивного суспільного розвитку може бути досягнутий тільки при реалізації ідеології партнерства між державною владою і суспільством. Важливо усвідомлювати, що така активна взаємодія держави і суспільства можлива лише при демократичному правовому апараті і достатньо розвиненому громадянському суспільстві.

Ефективність функціонування громадянського суспільства, визначається ступенем його розвиненості – рівнем політичної, правової та культурної свідомості його членів. Варто зауважити, що громадянське суспільство не завжди реалізує позитивні потреби суспільства, громадянина чи держави в цілому, а й може бути так само дисфункційним – тобто характеризуватися деструктивними і негативними функціями. Ці функції виходять на перший план особливо тоді, коли в суспільстві відбуваються повільне подолання авторитаризму і дуже складний перехід до демократії. Волевиявлення громадян не знаходить підтримки з боку держави, через дуже повільне оновлення. Нерідко, така поведінка завдає шкоди як державі, так і суспільству.

Спираючись на розуміння проаналізованих сутнісних ознак, цікаво прослідкувати особливості функціонування інститутів громадського суспільства в сфері освіти. Адже в розвиненому демократичному суспільстві активна громадянська позиція виступає чи не основним рушієм розвитку освітньої сфери. В свою чергу саме освітня сфера виступає основним плацдармом для формування активних, усвідомлених громадян, які формують суспільні цінності. Отже до основних функцій громадянського суспільства в сфері освіти, можна віднести: 1. Забезпечення функціонування освітньої сфери, а саме участь у підготовці, прийнятті й реалізації нормативно-правових актів. 2. Організація взаємодії державних та громадських органів, що сприяють гармонізації й гуманізації взаємостосунків учасників освітнього процесу. 3. Залучення можливостей і ресурсів фізичних та юридичних осіб до розвитку ефективної сучасної освіти. 4. Представлення й захист інтересів учасників освітнього процесу. 5. Участь у розробці й реалізації освітніх програм, у тому числі спрямованих на вдосконалення змісту, форм і методів освітньої діяльності та модернізацію власне самого освітнього процесу до потреб суспільства. 6. Підготовка, прийняття і введення в дію нормативних документів для

регулювання діяльності закладів освіти та її органів управління.

Отже, можна зробити такий **висновок**, що громадянське суспільство є механізмом саме соціальної взаємодії, що складається із різноманітних об'єднань, публічної комунікації і суспільних рухів. Воно не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага. Враховуючи досвід демократичних держав, можна стверджувати, що розвиненість інститутів громадянського суспільства, ефективне функціонування громадських правозахисних організацій та професійних спілок у сфері освіти є запорукою захисту прав та законних інтересів учасників навчального процесу. Метою діяльності громадських організацій повинно бути не тільки сприяння розвитку освітньої політики, а й створення умови для захисту інтересів громадян в освіті та в праві її набуття.

Джерела:

1. Арістотель. Політика [Т]. АСТ : Транзіткнига, 2005 р. С. 90.
2. Цицерон Марк Тулій. Про державу. Про закони. Про природу Богів. Київ: Основи, 1998р. С. 96.
3. Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні : монографія. Львів : Червона калина, 2002. С. 205–212.
4. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навчальний посібник. 3-тє вид., змін, й доп. Тернопіль, 2002. 247 с. URL : <https://lawbook.online/page/tgp1/ist/ist-16--idz-ax238.html>
5. Державна політика : підручник. Нац. акад. держ. упр. при Президенті України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови). URL : http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf

Abstract. The article deals with the main legal characteristics of civil society, the content of this phenomenon. The principles of qualitative development of civil society in a democratic state and the peculiarities of its functions in the educational sphere are presented.

Key words: civil society, democratic state, public, public control, subjects of educational policy.

* * *

Павлова К. А.,
доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики факультету менеджменту освіти
та науки Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
кандидат юридичних наук, доцент (м. Київ, Україна)

Слинько А. П.,
студент групи 1мГУд факультету менеджменту освіти
та науки Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, магістерська програма
“Громадське управління в галузі освіти” (м. Київ, Україна)

Наукові підходи щодо функцій ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ДОШКІЛЬНОЮ ОСВІТОЮ УКРАЇНИ

У статті розглянуто погляди сучасних науковців на роль громадських інституцій в процесі їх взаємодії з державою щодо управління дошкільною освітою. Обґрунтовано актуальність різних функцій громадськості щодо управління освітою та проблемні питання їх практичного впровадження.

Ключові слова: державно-громадська модель управління, управління освітою, громадянське суспільство, освітня політика.

Актуальність дослідження моделі державно-громадського управління освітою актуалізується все більшими змінами в суспільно-політичній парадигмі

нашої країни та формує необхідність стратегічного формування нової освітньої політики, спрямованої на побудову демократичної, правової держави та задоволення освітніх потреб громадянського суспільства.

У Національній доктрині розвитку освіти України вказано, що сучасна система управління освітою має розвиватись як державно-громадська, вона повинна враховувати регіональні особливості, тенденції до зростання автономії навчальних закладів, конкурентноспроможність їх освітніх послуг [3]. Тому діяльність науковців та практиків в сфері освіти спрямовується на пошуки шляхів формування демократичних, відкритих моделей управління освітою, що зорієнтовані на розвиток за зазначеними принципами.

Існує велика кількість різноманітних наукових джерел щодо запровадження та розвитку державно-громадської моделі управління освітою на різних ланках освіти, які досліджують широке коло управлінських, суспільно-політичних та педагогічних проблем. Об'єктивна характеристика розвитку державно-громадського управління освітою висвітлюється у працях таких учених, як В. Авер'янова, В. Бакуменко, М. Князева, В. Лугового, В. Майбороди, Н. Нижника та ін. Залучення громадян до участі в регіональному управлінні, в тому числі освітою, представлені, зокрема, в роботах І. Бураковського, І. Лісової, В. Нікітіна та ін. Різні аспекти державно-громадського управління та залучення громадськості до вирішення практичних питань освітньої сфери викладені в працях В. Андрущенка, В. Бобрицькою [1; 2], Л. Гаєвської, В. Грабовського, Г. Єльнікової, В. Кременя, О.-М. Курило, Л. Парашенко, К. Постол (Павлова) [10; 11; 12], С. Крисюка, Л. Яременко та ін.

Зважаючи на широкий спектр досліджень цієї проблеми, теоретичні і практичні питання щодо механізмів залучення громадськості до участі в реалізації освітньої політики, актуальним є мета нашої роботи – аналіз наукових поглядів на функції незалежних громадських інституцій в процесі їх взаємодії з державою щодо розвитку системи дошкільної освіти в Україні.

Об'єктом нашого дослідження є суспільні відносини взаємодії держави та громадських інституцій в сфері освіти.

Предметом дослідження – функції громадськості в управлінні дошкільною освітою на сучасному етапі.

За думкою Л. Галітської, сьогодні, як ніколи, в Україні актуальною є громадсько-зорієнтована освіта, що демонструє освітню філософію, яка сприяє створенню можливостей для окремих громадян, шкіл, бізнесу, громадських і приватних організацій бути партнерами для реалізації потреб громади [4].

Сучасний науковець М. Комарницький розглядає такі напрями розбудови державно-громадського управління, як – відкритість й прозорість освітньої політики та – інституційний розвиток. Він пропонує залучати громадськість до управління муніципальною освітньою системою, по-перше, на дошкільному рівні; по-друге, при створенні локальних освітніх округів; по-третє, на міському рівні, створюючи батьківські асоціації, органи учнівського самоврядування,

опікунсько-наглядів ради та інші інституції. Автор підкреслює необхідність довільного створення освітніх округів за ініціативою місцевої громади, що дасть змогу обраним представникам виходити із пропозиціями до управління освіти та інших місцевих структур щодо поліпшення навчання й виховання підростаючого покоління [5, с. 34]. На наш погляд ця функція громадських інституцій є першочерговою для розвитку дошкільної освіти, яка відповідає сучасним потребам відповідального громадянського суспільства.

Дослідниця Г. Єльнікова доводить, що залучення громадськості до прийняття управлінських рішень на різних щаблях управлінської вертикалі освітньої сфери можна здійснити різними способами, і пропонує деякі моделі державно-громадського управління [6, с. 10]. На нашу думку, найефективнішою моделлю для сучасної дошкільної освіти України може стати запропонована науковцем “модель структурно-громадського супроводу”, основним завданням та функцією громадських структур в якій, є незалежна експертиза стану справ в освіті та діалог з владними структурами для встановлення балансу інтересів громадськості та органів управління освітою.

Практик-науковець О. Галітська, директор Криворізької ЗОШ-ясла № 61, також погоджується, що останнім часом дедалі вагомішою є роль громадських організацій та громадських рухів в управлінні дошкільною освітою. Управління дошкільною освітою має нести громадський характер, оскільки має розвиватись на підставі співуправління з батьківською громадою із опорою на ініціативу та творчість педагогічного колективу [4].

За теоретичною розробкою Л. Яременко, передбачено три рівні доступу участі громадськості в управлінні дошкільною освітою та різні завдання та функції та кожному з них:

Перший рівень – участь в управлінні через раду освітньої установи, яка приймає управлінські рішення відповідно до повноважень, визначених статутом закладу освіти.

Другий рівень – участь в управлінні освітньої установи через діяльність колегіального органу управління (педради) та органів громадського та самоврядування – батьківський комітет, піклувальна рада тощо.

Третій рівень – індивідуальна участь через партисипативні структури тимчасового характеру (ініціативні групи, комісії, погоджувальні ради, конференції, збори тощо) [7, с. 3].

В наукових доробках науковця сучасності Орест-Мар'яна Курило досить плідно розкрита тема взаємодії влади, громадських організацій на розвиток системи освіти, за якої зроблено висновки, що у системі державного управління освітою ще не достатньо розвинені механізми співпраці громадських організацій в питаннях реформування і реалізації освітньої політики в Україні. Кожна структура активно діє в освітньому просторі і по-своєму визначає мету, завдання та функції громадськості в освітньому просторі. [8, с. 278]. При цьому, посиляючись на авторитетну думку В. Грабовського [9], О.-М. Курило підкреслює, що метою державно-громадського управління освітою є оптимальне поєднання державних та громадських

впливів в інтересах особистості, соціуму та влади. При громадсько спрямованому управлінні змінюється вектор впливу “знизу вверху”, що створює умови для природовідповідного розвитку дитини в освітньому процесі, вирішення освітніх і загальнокультурних потреб населення.

Підсумовуючи зазначені наукові підходи, актуально зробити **висновок**, що демократичний принцип взаємовідносин громадянського суспільства й держави в процесі творення освітньої політики дозволяє оптимально поєднувати навіть різновекторні інтереси держави й суспільства. На сьогодні розроблено чимало наукових розробок на обґрунтувань на рахунок важливості впровадження моделей державно-громадського управління та розширення функцій громадськості у формуванні сучасної освіти, в тому числі дошкільної. Але проблемним залишається питання неготовності ефективного впровадження цих функцій в економічному, правовому та культурному аспекті на кожному етапі реформування системи освіти як зі сторони держави так і громадськості. Тому розробка шляхів подолання цього стану є завданням наших подальших наукових досліджень.

Джерела:

1. Бобрицька В. І. Моніторинг якості освіти як чинник формування ефективної державної кадрової політики України з підготовки працівників для системи вищої освіти. Теорія і практика навчання і виховання. Серія 17. 2015. Вип. 26. С. 41-49.
2. Бобрицька В. І. Аксиологічний дискурс ідеї педагогічної освіти в контексті запитів об'єднаної Європи. *Освітня політика : філософія, методологія, практика* / за ред. Є. М. Суліми, В. П. Андрущенко: Мін-во освіти і науки України, НПУ імені М. П. Драгоманова. Тематичний випуск : збірник наукових статей. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 156-160.
3. Національна доктрина розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 [Електронний ресурс]. URL : <http://www.rada.gov.ua>.
4. Галітська О. В. Нормативно-правове забезпечення адміністративної діяльності керівника школи [Електронний ресурс]. URL : sites.google.com/site/krivoyrogkzsh61/pedagogicnipracivniki/pedagogicnijkolektiv/galitska.
5. Комарницький М. С. Державно-громадська система управління освітою. *Аспекти самоврядування*. 2015. № 3. С. 34-35.
6. Єльнікова Г. В. Теоретичні підходи до моделювання державно-громадського управління. *Директор школи*. 2013. № 40. С. 10-11.
7. Яременко М. До державно-громадського управління освітою. *Директор школи*. 2013. № 47. С. 1-4.
8. Курило О. М. Взаємодія влади та громадських організацій щодо розвитку системи освіти на регіональному рівні. Вісник Національної академії державного управління. *Соціальна і гуманітарна політика*. 2017. № 3 (1). С. 277-283
9. Грабовський В. А. Державно-громадське управління загальною середньою освітою в Україні: стан та перспективи. *Актуальні проблеми державного управління*. 2005. Вип. 1 (19). С. 102-111.
10. Постол К. А. Правові механізми взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави. Автореферат на здобуття наук. ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01. Київ, 2016. 23 с.
11. Постол К. А. (2014). Державно-громадська модель управління освітою як форма правової взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави в Україні. *Право і суспільство*. № 5. С. 53-58.
12. Постол К. А. (2014). Правові механізми взаємодії суб'єктів державно-громадської моделі управління світою, як виду взаємовідносин демократії участі. *Освітня політика держави: філософія, методологія, практика* : збірник наукових статей. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. С. 269-272.

Abstract. The article examines the views of modern scholars on the role of public institutions in their interaction with the state in the management of education. The relevance of various functions of the civil society in the management of education and the problematic issues of their practical implementation are substantiated.

Key words: state-public model of government, education management, civil society, educational policy.

* * *

Петрухан-Щербакова Л.,
викладач кафедри теорії та історії педагогіки
Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса

Основні групи клієнтів у спадщині М. Е. Річмонд

Проведено аналіз робіт Мері Елен Річмонд в сфері соціальної роботи. В процесі його проведення сформовано перелік основних груп клієнтів. Нами було виокремлено ключові групи осіб, яким надавалася допомога в описуваній період дослідницею. Додатково зазначено найважливіші пункти на думку М. Е. Річмонд в роботі з клієнтами.

Ключові слова: соціальна робота, групи клієнтів (родини, вдови, неповнолітні діти, особи з інвалідністю, “сімейні дезертири”, нещодавні мігранти, безробітні, жєбрати), М. Е. Річмонд.

Сучасна наукова українська спільнота шукає нові можливості та інструментарій для зміни вирішення кризових ситуацій в суспільстві. Окремим напрямком дослідження виступають історичні джерела, роботи авторів різних сфер. Соціальна робота не є виключенням. Ці роботи включають у навчальний матеріал для підготовки фахівців соціальної сфери та в практику соціальних працівників. Відповідним прикладом вартим дослідження виступають роботи Мері Елен Річмонд, засновниці теорії соціальної роботи, автора метода case work та соціального діагнозу. Серед вітчизняних авторів, які зверталися до теорії соціальної роботи М. Е. Річмонд є О. Безпалько, І. Зверева, Ж. Петроčkoй інші Перелік іноземних авторів, що досліджували її роботи є більш широким, варто зазначити наступні прізвища: E. Agnew, Enríque Di Carlo, Joanna C. Colcord, James A. Deutch, D. L. Franklin, Phyllis L. Hubbell, Leslie Leighninger та інші. З рештою, багатьма ученими було підтверджено вагомий внесок науковиці у створення і розвиток соціальної роботи. Разом і тим нами розглянуто основні роботи дослідниці “Friendly Visiting among the Poor” (“Дружні відвідування бідних”) (1899), “The Good Neighbor in the Modern City” (“Добрий (гарний) сусід у сучасному місті”) (1907), “A Study of Nine Hundred and Eighty-five Widows” (“Дослідження дев'ятисот вісімдесяти п'яти вдовиць”) (1913), “Social Diagnosis” (“Соціальні діагнози”) (1917), address “War and Family Solidarity” (виступ “Війна і родинна солідарність”) (1918), “What Is Social Case Work?” (“Що таке соціальна індивідуальна робота?”) (1915,1922), “Child Marriages” (“Дитячі шлюби”) (1925) та “Marriage and the State” (“Шлюб і держава”) (1929), address “The Concern of the Community with Marriage” (виступ “Стурбованість спільноти про шлюб”) (1927), Posthumously “The Long View, a collection of Richmond’s earlier published and unpublished essays and addresses” (Посмертно “Перспектива”, збірник раніше опублікованих і неопублікованих есе і виступів М. Е. Річмонд) (1930) (перекл. наш). Основною метою дослідження зазначених вище джерел виступає відповідь на питання, як краще і ефективніше соціальні працівники можуть